

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Stilistiska perspektiv på adjektiv i fornsvenska och nysvenska

Sara Salkvist

Språkvetenskapligt självständigt arbete, 15 poäng
Svenska Språket
HT08
Handledare: Monica Johansson
Examinator: Lars-Gunnar Andersson

Sammandrag (Abstract)

Den här uppsatsen behandlar en undersökning av hur adjektiv används som några olika stildrag i yngre fornsvensk och äldre nysvensk historieskildring. Det undersökta materialet är historieskildring i prosaform, bestående av fyra olika verk: Prosaiska krönikan, Peder Swarts krönika, Per Brahes krönika och Agneta Horns memoarer. Undersökningen är delvis en systematiserad stilistisk undersökning och delvis en undersökning av adjektivens utveckling i texterna.

De redan vedertagna forskningsresultaten om svenskans morfologiska utveckling verkar stämma överens med undersökningens resultat. Till exempel syns övergången från den inhemska adjektivändelsen *-og* till den tyska *-ig*. I undersökningen upptäcktes även en viss variation, speciellt i Prosaiska krönikan, vilket tyder på att övergången skedde under yngre fornsvensk tid. Även en del variation förekom i Peder Swarts krönika. Med avseende på denna variation, tyder undersökningens resultat på att stilistiska betoningar förekommer i materialet.

Undersökningen fann även tendenser till att adjektivbruket blev mer dynamiskt på en syntaktisk nivå, då texttypen etablerades. Påverkan från andra språk verkar dock även ha varit viktig i detta sammanhang, vilket även har påvisats av annan forskning.

Även i den stilistiska analysen betonas den något ökade dynamiken i bruket av adjektiv. Tendenser till att texterna används i något olika syften, till exempel 1500-talskrönikornas propaganda, framkommer bland annat i den stilistiska undersökningen.

Innehållsförteckning

Titelsida	
Sammandrag (Abstract)	
Innehållsförteckning	
Förkortningar	
1. Inledning	1
2. Syfte och forskningsfrågor	2
3. Bakgrund.....	3
3.1. Morfologi.....	3
4. Material och metod	5
4.1. Material.....	5
4.1.1. Texttypen	5
4.1.2. Prosaiska krönikan.....	7
4.1.3. Peder Swarts krönika	8
4.1.4. Per Brahes krönika.....	9
4.1.5. Agneta Horns ”Beskrivning över min vandringstid”	10
4.2. Metod.....	11
4.2.1. Analysmodell	12
4.3. Definitioner och kriterium	12
4.3.1. Adjektiv	13
4.3.2. Substantiverade adjektiv	13
4.3.3. Particip	13
5. Resultat	14
5.1. Kvantitet.....	14
5.2. Morfologi.....	15
5.3. Syntax	15
5.4. Stil.....	16
6. Slutsats	18
6.1. Morfologi.....	18
6.2. Syntax	19
6.3. Sammanfattning	20
7. Avslutande diskussion och kommentar	23
Litteraturförteckning	
Bilagor	

Förkortningar

AH	Agneta Horns ”Beskrivning över min vandringstid” (1657)
PB	Per Brahes krönika (1585)
Pros.	Prosaiska krönikan (1450-tal)
PS	Peder Swarts krönika (1560)

1. Inledning

För att kunna förstå hur stilistik fungerar i dagens samhälle, är det viktigt att ha inblick i hur utvecklingen har sett ut. Med det perspektivet är det sedan möjligt att undersöka hur stilistik används och ter sig i olika texter och sammanhang. Vidare blir det då intressant att fråga sig hur utvecklingen kan komma att se ut i framtiden.

En texttyp som givetvis är intressant i ett historiskt perspektiv är historieskildringen. Hur har historien skildrats och beskrivits genom tiderna? Texttypen har genomgått stor förändring dels beroende på samhällets normer och förhållande till texttypen, dels beroende på vilket sätt texttypen förmedlades och under vilka omständigheter texterna tillkom. Detta har ofta varit starkt förknippat med propaganda. Människorna bakom historieskildringen har använt denna texttyp för att motivera sin egen rätt till makten, vilket har blivit tydligt i min undersökning. Genom att undersöka vilka stildrag som har använts i texterna, kan man således se hur texttypen har utvecklats i förhållande till samhället.

Det finns dock svårigheter med att bedöma stildrag i gamla texter, varför ett systematiserat tillvägagångssätt är nödvändigt. En intressant ordklass, som säger en hel del om både språkbruket och stildrag i texten, är adjektiv. Adjektivens funktion som klassificierande och karaktäriserande färgar texter subjektivt. Hur ordklassen används i texten säger således mycket om texten, vilket gjorde denna ordklass lämplig att utgå ifrån i undersökningen.

Den här undersökningen försöker ge en liten inblick i hur historieskildringen utvecklade sig från fornsvensk till nysvensk tid, främst i ett stilistiskt perspektiv. Ämnet är dock djupt och brett, varför min undersökning är att betrakta som en pilotstudie på området.

2. Syfte och forskningsfrågor

Undersökningens syfte är att undersöka den stilistiska utvecklingen i yngre fornsvensk och nysvensk historieskildring. Detta systematiseras genom att undersökningen riktar in sig på adjektivens utveckling i vissa morfologiska och syntaktiska avseenden.

De forskningsfrågor som har legat till grund för undersökningen belyser texterna i ett diakroniskt perspektiv.

Bli adjektiven fler i texttypen från fornsvensk till nysvensk tid och förändras deras satsledsfunktion, det vill säga förändras förhållandet mellan adjektivistiska attribut och predikativ?

Vad innebär dessa förändringar stilmässigt för texterna?

Använder sig de olika texterna av samma sorts stildrag eller förändras detta från fornsvensk till nysvensk tid?

3. Bakgrund

I det här kapitlet tar jag upp en del om den bakomliggande forskningen som undersökningen stödjer sig på. Det är endast de grammatiska forskningsdelarna som tas upp här, den stilistiska forskningen får utrymme i kapitlet om material och metod, där analysmodellen som jag har använt mig av i undersökningen redogörs för.

3.1. Morfologi

Det finns en stor mängd forskningsmaterial om språkets utveckling under fornsvensk och nysvensk tid. Elias Wessén har bland annat beskrivit svenskans morfologiska förändring under senmedeltiden i *Svensk Språkhistoria* (1965). Detta ligger till grund för en stor del av den här undersökningen. Wessén betonar bland annat lågtyskans inflytande över perioden mellan fornsvensk och nysvensk tid. Detta gällde i stor utsträckning för adjektiv: "Ett stort antal adjektiv har under medeltiden och senare inlånats från tyskan. Åtskilliga av dessa var avledda med ändelserna mlt. *-ig*, *-isch*, *-lich*, *-sam*, vilka har motsvarighet i de nordiska avledningssuffixen *-ug*, *-ska(-isk)*, *-lig*, *-sam*" (Wessén band 2 s. 148). Detta innebär således att lågtyskans påverkan snarare förstärkte några av de inhemska suffixen, samt tillförde ett antal nya till detta system, än ersatte de gamla suffixen helt och hållet. Sammanfattningsvis var en viktig förändring i adjektivens morfologi under senmedeltiden att suffix som till exempel *-ug* till slut kom att stötas bort nästan helt till förmån för suffix som till exempel *-ig*. Lånorden har sannolikt även bidragit till denna förändring. De inlånade orden ändades och böjdes enligt de inlånade suffixen (se Wessén band 2 s. 148).

Det utländska inflytandet har antagligen även påverkat eller påskyndat det fornsvenska kasussystemet, som upplöstes från medeltiden och framåt (se Wessén band 1 s. 147). Kasus hos adjektiv hade som främsta funktion att visa samhörighet med ett substantiv. Denna dubbla kasusbeteckning upphörde, men i vissa avseenden behöll

adjektiven sitt kasus längre än substantiven, till exempel "Ändelsen *-er* i sg. nom. mask. försvinner så småningom, men bevaras dock längre hos adjektiv än hos substantiv" (Wessén band 1 s. 204).

4. Material och metod

I det här kapitlet går jag igenom vilket material jag har undersökt och hur jag har valt att definiera texttypen. I kapitlet om metod tar jag upp på vilket sätt jag har förhållit mig till det stilistiska perspektivet, det vill säga vilken analysmodell jag har använt mig av.

4.1. Material

I diakronistiska undersökningar behöver åtminstone en av variablarna hållas konstant för att någon form av jämförelse ska vara möjlig. I den här undersökningen valde jag att hålla texttypen konstant genom att jämföra adjektiven i fornsvensk och nysvensk historieskildring. Undersökningen innefattar den Prosaiska krönikan från 1450-talet, samt Peder Swarts krönika från 1560 och Per Brahes krönika från 1585. Agneta Horns memoarer, "Beskrivning över min vandringstid" från 1657, har även ingått i undersökningen i syfte att utöka det diakronistiska perspektivet. Endast de första drygt tusen orden i varje text har ingått i undersökningen. Det är detta material som kommer att refereras till när texterna nämns i uppsatsen. Materialet är hämtat från den fornsvenska textbanken vid Lunds universitet.

4.1.1. Texttypen

När jag valde texttyp för min undersökning tog jag till vara på Englund och Svenssons (2003) definition av texters olika sorters funktion i samhället: "De upprätthåller ett kollektivt minne, normerar sociala praktiker och sprider kunskaper" (2003 s. 63). Det ligger nära till hands att tänka sig att alla texter snarare har en balans av dessa tre funktionerna än att de endast håller sig till en funktion. Ett av de viktigaste kriterierna var därför att balansen mellan dessa funktioner var konstant hos de olika texterna. Denna balans fick vara avgörande när texttypen definierades. För att kunna göra en diakronisk undersökning

krävdes det dessutom av materialet, att texttypens funktion och form höll sig någorlunda konstant genom åren.

Utefter detta kunde några olika texttyper att välja bland urskiljas. Från fornsvensk tid är främst lagtexter, översättningar av religiösa texter från bland annat latin och krönikor kända. Om krönikestil står i *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* (Klnm) "Historieskrivning i krönikans form är på nord. område under medeltiden känd från Sv. och Da. De äldsta krönikorna föreligga på prosa. De skildra sagohistorien i en enkel berättande stil (...) el. meddela kunga- el. biskopslängder i en med annalerna besläktat form" (s. 496). De mest kända krönikorna i Sverige är däremot författade på vers, "Av större betydelse äro de vanligen på knittelvers avfattade rimkrönikorna" (Klnm band 3 s. 496). De svenska rimkrönikorna är dock endast skrivna under yngre fornsvensk tid, vilket gör det diakroniska perspektivet snävt. Den bundna versformen kan även ha påverkat bruket av adjektiv. Jag valde därför att hålla mig till krönikor skrivna i prosaform, från fornsvensk och nysvensk tid. Dessa krönikors främsta funktion är högst troligen att skildra ett historiskt förlopp, även om korrektheten kan kritiseras. En annan viktig funktion för krönikorna är att fungera som propaganda för beställaren, ofta kungamakten. Detta har varit en av orsakerna till att krönikornas källkritik har ansetts vara otillförlitlig av nutiden, som har präglats av andra ideal än dåtiden. Även detta aktualiseras av Englund och Svensson (2003) "Länge var det talade texter, ofta i bunden form eller med andra drag som gjorde dem lättare att komma ihåg och som vi nu ser som skönlitterära, som bar upp den här funktionen (...) Efterhand trängs det 'litterära' inslaget tillbaka - eller snarare: det sker en förskjutning i synsättet (...)" (2003 s.63). I genrebegrepet ingår dock en utvecklingsprocess, som har formulerats av Per Ledin som "genrer formar traditioner som genom att de används i situationer förändras över tid" (Ledin, 1996 s. 24). Texternas syfte är trots möjlig brist på källkritik att skildra historia, om än på ett sätt som kan och bör liknas vid propaganda.

Historieskildring i form av de krönikor som undersökningen innefattar kan betecknas som en död genre i den mån att den knappast fungerar som historieskildring idag. Det finns många svårigheter med att analysera en död genre och att stilistiskt bedöma en text från en svunnen tid med andra ideal än dagens. För det första är det mycket svårt att sätta sig in i ordens exakta betydelse och vilken stilvalör de ansågs ha i den givna epoken. Även om orden finns kvar idag är det långt ifrån säkert att de tillskrevs samma värde då som nu. "En normalsvensk idag uppfattar inte på samma sätt som sina förfäder äldre bibelöversättningars *Herodes*

war ganska wred på grund av att ordens betydelse ändrats. En gång betydde *ganska* 'mycket'; nu betyder det 'tämligen'" (Teleman & Wieselgren, 1980 s. 17). Ju äldre de undersökta texterna är, desto svårare blir det att bedöma stilen utifrån den egna språkkänslan.

För det andra är det svårt att sätta sig in i vilken situation som texten tillkom i. Vi kan läsa om historien men att få en känsla för hur skribenterna och beställarna tänkte är nästan omöjligt. För att sätta sig in i ett historiskt förlopp är det nödvändigt att förstå de som skrev ner historien och under vilka villkor detta skedde, vilket i sig är komplicerat. Detta har aktualiserast flera gånger under undersökningsarbetets gång.

4.1.2. Prosaiska krönikan

Prosaiska krönikan bygger på annan äldre litteratur och saknar i stort sett eget historiskt värde. Den har däremot språkhistoriskt värde. Den anses vara tillkommen 1450-1457. Den anses vara skriven av en minoritbroder vid klostret på Riddarholmen i Stockholm. Den finns bevarad i ett flertal handskrifter. Flera av dem har tillägg i förhållande till den ursprungliga texten. (Fornsvenska textbanken hämtat 2008-11-11)

Den Prosaiska krönikan börjar vid tiden för den bibliska Noa och slutar vid 1400-talets mitt. Krönikan är inte en korrekt historieskildring. Den har religiösa undertoner men är av profan sort, då den skildrar världslig historia som däremot har mycket begränsat vetenskapligt källvärde. Dess icke-historiska karaktär bedömdes dock vara irrelevant för undersökningen då dess syfte är liknande det hos de två nysvenska krönikorna.

I Kulturhistoriskt lexikon för Nordisk medeltid står det att Prosaiska krönikan "utgör jämte den s.k. lilla rimkrönikan (s.d.) det första försöket till en sv. rikshistoria (...) säkert på tillskyndan av Karl Knutsson och (...) kan uppfattas som ett led i konungens propaganda" (s. 504). Texten är intressant för undersökningen på grund av att den är skriven i stort sett utan förebild, vilket kan förklara synsättet "Föga mer än en torr kungalängd är knappast Prosaiska krönikan" (KlNm band 9 s. 496). Då den är det första försöket till en svensk rikshistoria kan den knappast dömas för att vara torr, med avseende på vilka texter som den kan ha baserats på. Det ligger till exempel nära till hands att tänka sig att skribenten har hämtat inspiration från lagtexternas sakliga uppräkningsar, där även likartade funktioner får likartad form. Detta sätt att återanvända former finns även i rimkrönikorna och andra medeltida verk på vers. I

exemplet nedan syns hur texten använder sig av upprepningar och hur berättartekniken ter sig i avseende på källkritik.

Froe hade en son och heet vrbar han wart konungher äpter sin fadher och hade tree söner En heet östen Annar dan Tridie Nore Tha laagh danmark och norge vndher swerike tha kalladis danmark än tha wetalahedh och ey danmark Vrbar sende sin son dan til the fem öyar som kalladis wetalahedh och giordhe honom ther höffdinge öffwer danmark och swa fik danmark nampn aff dan. som ytherligare sigx här j bokinne j danska krönikinne. (från Fornsvenska textbanken hämtat 2008-12-01)

I exemplet nedan syns hur adjektivbruket i stort sett ser ut i krönikan, vilket även kan jämföras med upprepningarna i utdraget ovan.

Aff them scriffwer en wijs mestare som heet Adam at göta landh och sidia waro thw helgasta landh j norlandom thy at thera bygdher waro aller fromerst til korn och rykasta til fää fiskewatna allenskogha och alla handa frwkt och stora hestha. och at ther är stoort folk bade j sin likama och swa j hogh engzsens torfftoghe andra landzskap äller manna. (från Fornsvenska textbanken hämtat 2008-12-01)

Texten är ursprungligen skriven på svenska och finns i samma handskrift som den tidigaste versionen av Sturekrönikan. Jag har i undersökningen utgått från inskrivningen på Fornsvenska textbanken vid Lunds universitet. Inskrivningen är gjord efter *Små skrifter på fornsvenska I* av Lars-Olof Delsing.

4.1.3. Peder Swarts krönika

Krönikan skildrar Gustav Vasas tidiga år och är tillkommen ungefär vid tiden för hans död, år 1560. Historieskildringen i texten börjar vid tiden för kungens födelse och sträcker sig till nedkomsten av hans första son Erik, år 1534.

Peder Swart var "historieskrivare, predikant, d. 1562 som biskop i Vesterås samt Gustaf I:s f. d. hofpredikant, skref en Chrönika öfver Gustaf I (till år 1533; utg. af G. E. Klemming 1870)" (Meijer, 1886 s. 418). Peder Swart valdes ut av Gustav Vasa att skriva hans memoarer i stället för Olaus Petri. Krönikan är således ett beställningsverk och anses delvis vara skriven efter Gustav Vasas diktamen. Enligt Gösta Holm (1967) kan Peder Swarts stil "betraktas som i vissa avseenden ganska representativ för den tidiga renässansens berättarstil" (1967 s. 84).

Följande utdrag ur krönikan visar på Peder Swarts berättarstil i krönikan och den subjektiva prägeln på adjektiven:

Anno 1514 bleff han aff Riiksens Förste vnge Her Steen Stwre fordrat till hoffue, och tå war han på sitt 18 åår. Ther hade han synnerliget vmgänge medh then höglärde man Doctor Hemming Gadde, som hade warit Electus till Linköpingxs Biscops sticht, ifrå hwilket honom then forrådelige Biscop Hans Braske swicklige affträngt hade, hwilken Doctor Hemming på samme tijdh war vti vnge Her Steens rådh, och ther till war en förstondig och vprächtig krigxman, hoes hwilkom thenne Götstaff Ericson bekom een ganska stoor förfarenheett vthi hijstorier Crönicker både gamble och nye (från Fornsvenska textbanken, hämtat 2008-12-01)

Jag har i min undersökning utgått från texten på Fornsvenska textbanken vid Lunds universitet. Texten är inskannad efter N Edens utgåva *Konung Gustaf I:s krönika* från 1912.

4.1.4. Per Brahes krönika

Krönikan är en fortsättning på Peder Swarts krönika och skildrar åren 1532 till 1541. Krönikan är författad ca 1585, en tid efter Gustav Vasas död. Per Brahe var son till Gustav Vasas syster Margareta. Per Brahe undgick att mördas av Gustav Vasas äldste son Erik XIV som senare efterträddes av Johan III. Per Brahe blev senare erhållen drotsvärdighet av Johan III (NE band 3 s. 258)

I undersökningen av adjektiven i Per Brahes krönika är det relevant att ta i beaktning att följande stycke ingår i materialet:

Hans storlich war thil en passelig mandz längdt wid pass 3 Stocholms alnar 1/12 quarther, hade ett thörtt huffuud, huittgultt hår, wackert stoortt långt skäg, skarpe ögon, liten raack nässa, en wälskikatt munn, röda lipper, wälfärgat i ansichtedt, blommer i kinden, en rödbrun krop, och heell wthöffuer all sin krops lekamen, så at man icke kunde finna ehn fläch på hans hela lekamen, ther man kunde sättia en nålz od wppå, wackra händer passelige stora, themelig armastarck, fullig krop och small been, thunne wackre skickelige fötter, war och någett hårigh, besynnerlig om armar och been, och wtöffuer al sin krop så wälskikatt och proportioneredt såsom någon konstig målare best hade kunnatt måled honom wtaff. (från Fornsvenska textbanken, hämtat 2008-11-11)

Stycket har en hög frekvens av attributiva adjektiv, vilket kan ha påverkat undersökningen en aning. Stycket bedömdes dock inte vara tillräckligt orepresentativt för att bortses ifrån. Det visar snarare på

textens subjektiva drag och är i detta fall genremässigt för nysvenska krönikor.

Undersökningen har utgått från den inskannade texten på Fornsvenska textbanken, efter O. Ahnfeldts utgåva *Per Brahe d.ä:s fortsättning av Peder Swarts krönika I och II*, 1896-1897.

4.1.5. Agneta Horns ”Beskrivning över min vandrings tid”

Agneta Horns memoarer är tillkomna under 1650-talet och är skrivna i dagboksform. Det finns en religiös prägel på Agneta Horns skrift, då hennes stil till viss del härmar den högdragna religiösa litteraturen. Stilen anses även vara en god källa till talspråket: "I en för tiden unik omfattning skriver hon talspråksfärgat, säkert inte avsiktligt utan på grund av bristande skolning" (NE band 9 s. 112). Även Gösta Holm har bedömt hennes stil som "Hon fick - naturligtvis - ingen lärd uppfostran (...) Men hon var väl förtrogen med bibel, psalmbok och andaktslitteratur, och de präglar ibland stilen i den självbiografi som hon avslutade ca 1657" (1967 s. 94). Texten är antagligen inte skriven som propaganda men har som syfte dels att skildra ett historiskt förlopp och dels att väcka känslor eller sympati för skribenten. Den är däremot högst troligen inte skriven i syfte att bli publicerad, utan snarare som självterapi, eftersom det i grunden är en dagbokstext.

Utdraget nedan kan anses vara representativt för Agneta Horns blandning av högdragen litteratur, vardagliga beskrivning av händelseförlopp och talspråkiga karaktär:

Anno 1629 den 18 Agusti och om en måndagsmårغان klåkan 7 är jagh, Agneta horn gustafdåter, födh hit til däna onda och för migh myket mödosama och bedröfweliga wården vti staden riga, mig siälf til al som största sårgh och wederwärtighet. Here min gudh, hiälp migh thena min swåra wårdh i thena min barndom och sedan, så länge gudh tåkes wna mig mit bedröfwade och älända lif kristeligh och wäl igönomgå mädh et gåt tålmodh (från Fornsvenska textbanken, hämtat 2008-12-01)

Textens balans mellan de olika funktionerna (se kapitel 4.1.1.) bedömdes vara tillräckligt nära krönikornas för att texten skulle kunna ingå i materialet. Den är dock främst medräknad för att den utgör en tillvärdig källa för adjektiv på 1600-talet, att jämföra med de tidigare århundraden som representeras av krönikorna.

Jag har i undersökningen utgått ifrån Fornsvenska textbankens inskanning av Gösta Holms utgåva "Agneta Horn: Beskrivning över min

vandringstid" från 1959. Hennes memoarer har även utgivits av Sigrid Leijonhufvud under namnet "Agneta Horns leverne" år 1908.

4.2. Metod

Som nämndes i kapitel 4.1.1, innebär det svårigheter att bedöma gamla texter på grund av bland annat ordens semantiska utveckling och samhällets förändring. För att kunna utföra en stilistisk bedömning måste texten därför analyseras med en systematisk metod. Detta innebär bland annat att stilelement, som till exempel ordpar, eftersöks i texten och får ligga till grund för en analys. "Frågan om man verkligen har undersökt relevanta fenomen kan bara prövas mot målsättningen med analysen" (Cassirer, 2003 s. 44). Det är däremot även relevant att bedöma texten utifrån sin funktion och att se till hur texten har uppkommit. Detta definieras av Telemann & Wieselgren som att "Texten är det centrala i stilstudiet. Det är den vi kan beskriva någorlunda objektivt (...) Vi kommer likväl inte ifrån att en analys som varken relaterar texten till sändaren eller mottagare blir förhållandevis ointressant." (1980 s.15)

För att kunna jämföra utvecklingen av adjektiv har undersökningen fått en kvantitativ prägel. Antalet adjektiv i det utvalda materialet räknades och delades in i kategorier efter deras syntaktiska funktion. Detta innebär att adjektiven kategoriserades antingen som attribut till substantiv eller som predikativ. Utefter det kunde en frekvens för adjektiv per ord och en frekvens för förhållandet mellan attribut och predikativ räknas ut. Detta gav en grund för jämförelser mellan de olika texterna. Tabelluppställningen gjorde det även enklare att jämföra de olika typerna av adjektiv och att på det viset finna variation i och mellan texterna.

Undersökningen är även till viss del kvalitativ, då den i huvudsak har som syfte att göra en stilistisk bedömning om utvecklingen i en texttyp. Det är omöjligt att läsa och ta till sig en text utan att ägna sig åt tolkning. Av Peter Cassirer beskrivs tolkningen som "en rad blixtsnabba gissningar om vad fortsättningen kommer att bli och lika snabba justeringar av gissningarna allteftersom ny information tillkommer (...) Ju fler omtolkningar vi måste göra, desto svårare och intressantare är texten" (2003 s. 166). Eftersom tolkning är kvalitativ, har undersökningen således fått en kvalitativ metod. Det är även på grund av att materialets någorlunda ringa omfattning gör en strikt kvantitativ metod otillräcklig. Resultaten måste således analyseras på en mer

ingående nivå, där vissa exempel undersöks närmare för att på det sättet kunna göra en generalisering om texten och hur det aktuella stildraget används generellt sett i texten.

Adjektivens syntaktiska sammanhang bedömdes vara av vikt för den kvantitativa undersökningen såväl som den kvalitativa analysen, varför en del av texten runt adjektiven har skrivits in i tabellerna. Detta är för att indelningen av attribut och predikativ ska vara möjlig, samt för att underlätta arbetet med den syntaktiska analysen.

4.2.1. Analysmodell

Undersökningens analys är till viss del baserad på stilmodellen om förhållandet mellan form, innehåll och effekt. Modellen har framhållits av bland andra Peter Cassirer: "Det sätt på vilken en talare eller skribent framställer ett visst innehåll och den effekt detta får är en bra beskrivning av vad vi brukar kalla stil" (2003 s. 32).

Förhållandet mellan de kvantitativa, grammatiska jämförelserna på en morfologisk, och förvisso till viss del syntaktisk, nivå och de mer kvalitativa, textlingvistiska jämförelserna på en syntaktisk nivå har varit relevant för min analysmodell. Enligt stilmodellen innebär detta att undersökningen riktar in sig på vilken effekt till exempel de äldre avledningssuffixen kan tänkas få i texten eller hur förhållandet mellan attribut och predikativ påverkar texten stilistiskt.

Ett stildrag som ingick i undersökningen var de adjektivistiska ordparen, främst med avseende på de synonyma ordparen (Bendz, 1967 s. 7). Ett exempel på den sortens ordpar från materialet är "min myke swåra och bedröfweligha wårdh" från AH. Dessa ordpar kan mycket väl ses som tautologiska, då samma innehåll upprepas i två sammankopplade ord. Detta innebär att de har en prägel av utsmyckning i texten, vilket gör dem intressanta i undersökningen. "Syftet torde i första hand ha varit innehållsmässig eller/och känslomässig stegring och förtydligande", enligt Gerhard Bendz (1967 s. 35). Adjektiv har delvis som syfte att smycka texten och därför är ordparen värda att analysera i sammanhanget.

4.3. Definitioner och kriterium

4.3.1. Adjektiv

Jag har i undersökningen utgått från Svenska Akademiens Grammatiks (SAG) definition av adjektiv, där adjektiv "vanligen [anger] en egenskap eller ett tillstånd hos en referent: *grön, glad, färdig, tysk* (...) Adjektiv fungerar som huvudord i attribut, predikativ och vissa typer av adverbial" (SAG, register s. 149). I de få fall där adjektiv har förekommit som adverbial, har dessa bortsetts ifrån i den syntaktiska analysen. Komparerade adjektiv har ingått i undersökningen på samma villkor som icke komparerade.

4.3.2. Substantiverade adjektiv

De substantiverade adjektiven har inte ingått i undersökningen. Detta är främst för att de snarare hör till substantiven än adjektiven: "På sätt och vis ett nytt ord får man, om ett ord övergår till en annan ordklass. Hit hör i främsta rummet substantiveringen av adjektiv, t.ex. *svensk -ar*" (Wessén, 1965 band 2 s. 25).

4.3.3. Particip

Jag har följt Svenska Akademiens Grammatiks (SAG) ordklassindelning och definierat participen som en egen ordklass, varför de inte har ingått i undersökningen. Även om participen fungerar i stort sett som adjektiven, är de bildade av verb och är därför annorlunda morfologiskt. Det finns även vissa syntaktiska funktioner som skiljer dem åt: "Participien kan emellertid ändå behålla vissa av verbets syntaktiska egenskaper och konstrueras t.ex. med objekt friare än adjektiven" (SAG, band 2 s. 10-11). Eftersom den här undersökningen behandlar syntaktiska egenskaper och eftersom den fornsvenska och nysvenska syntaxen är svår att bedöma från mitt perspektiv, har participen utelämnats.

5. Resultat

Det här kapitlet behandlar undersökningens resultat. Jag kommer att göra dels en bedömning av den kvantitativa undersökningen, dels en analys på morfologisk och syntaktisk nivå. Undersökningen har ett stilistiskt perspektiv, som redogörs för en del i detta kapitel men som även diskuteras mer ingående i kapitel 7.

En sammanfattning av undersökningens resultat (se bilagor B1-4) ser ut enligt tabellen (Tabell 1)

TABELL 1. *Sammanfattning av resultaten*

Material	Antal ord	Attribut	Predikativ	Adj./ord ¹	Adj.ordpar
Pros.	1070	33	4	35 (90%/10%)	2
PS	1070	27	12	36 (69%/31%)	6
PB	1040	59	21	77 (74%/26%)	12
AH	1070	48	12	56 (80%/20%)	11

5.1. Kvantitet

Av resultaten kan utläsas att antalet adjektiv har ökat något i de senare texterna. Per Brahe och Agneta Horn använder sig av adjektiv i större utsträckning än Prosaiska krönikan och Peder Swart. Prosaiska krönikan och Peder Swarts krönika har ungefär lika många adjektiv. Materialets ringa omfattning gör det dock omöjligt att dra slutsatser kring huruvida det är ett allmängiltigt fenomen under tidsperioden eller individuell variation hos författarna. Skillnaden i antalet adjektiv mellan PS och PB kan antingen tyda på att materialet är präglad av individuell variation eller att 1500-talet var en tid av förändring för bland annat användandet av adjektiv, till exempel att böjningsformerna utvecklades med avseende på lågtyska låneord. Skillnaden mellan de två författarna skulle då visa på hur denna förändring kom till uttryck i texttypen.

Variationen hos adjektiven i texttypen ändras en aning. I Pros. är adjektivbruket tämligen enkelt. Ordklassen används nästan uteslutande

¹ Värdet anges för adjektiv per 1000 ord

som attribut till substantiv, till skillnad från predikativ och skribenten tenderar att använda sig av samma adjektiv. Till exempel används både *gambla* och *wis* fyra gånger (se B1) i det undersökta materialet. Även i PS används *gamla* fyra gånger. I Pros. återfinns dock ett av *gamal* bland predikativen, i PS används ordet endast bland attributen.

Detta tyder även på att variationen av adjektiv är större bland predikativen än bland attributen. Det finns således tendenser till att det är troligare att fler olika adjektiv används som predikativ än som attribut. Materialets ringa omfattning gör detta dock omöjligt att påvisa tydligare.

5.2. Morfologi

Förändringen i svenskans ordbildningssystem under senmedeltiden, märks bland annat av på adjektivens suffix. Ändelserna *-og* och *-ug* ersattes tids nog nästan helt av ändelsen *-ig* (Pettersson, 2005 s. 137). Övergången tydliggörs i resultatet av undersökningen av Prosaiska krönikan (se B1). Texten innehåller båda formerna av ändelser, jämför till exempel *mektoghe* (B1 A25) med *manlige* (B1 P4). I samma text syns även spår av det fornsvenska kasussystemet, till exempel *alzmektoger gudh* (B1 A8 och A10) och *mangon otalikom bokum* (B1 A28). Texten använder sig i regel inte av fornsvenskt kasus, vilket visar att kasussystemet var i upplösning vid tiden för författandet. Enligt Wessén (1965), fanns dock vissa kasusformer kvar längre hos adjektiven än hos substantiven: "Maskulinändelsen *-er* bevaras längre hos adjektivet än hos substantivet. Den är i ymnigt bruk på 1500-talet (...) särskilt i predikativ ställning" (1965 band 1 s. 146).

I materialet från Peder Swarts krönika finns ett exempel på den fornsvenska adjektivändelsen, *williogh* (B2 P8). Detta kan vara antingen en rest, möjligen med dialektal prägel, från det gamla systemet eller någon sorts mellanform. Detta stämmer överens med att adjektiven i PS till högre grad än den samtida PB liknar adjektiven i Pros, vilket även påvisades i kapitel 5.1.

5.3. Syntax

I resultatet framkommer en tydlig utveckling i det syntaktiska användandet av adjektiv. I Prosaiska krönikan används adjektiv nästan uteslutande som attribut. I de tre senare texterna har antalet adjektivistiska predikativ ökat från ca 10 procent upp till ca 30 procent i förhållande till antalet attribut (se Tabell 1).

Värt att notera angående förhållandet mellan adjektivistiska attribut och predikativ är, att Prosaiska krönikan och Peder Swarts krönika har ungefär samma mängd adjektiv men PS har en högre andel predikativ än Pros. Även om PB har fler adjektiv än PS (se Tabell 1), har de två texterna samma fördelning mellan adjektivistiska attribut och predikativ. Som nämns i kapitel 5.1, har PB fler adjektiv än PD. De två krönikorna har däremot ungefär samma fördelning mellan attribut och predikativ. 1500-talskrönikorna besitter således egenskaper som Prosaiska krönikan inte använder sig av i stor utsträckning, vilket visar på en utveckling i texttypen.

5.4. Stil

Undersökningen har till viss del bedömt texternas stil med en någorlunda kvantitativ metod, genom att räkna antalet adjektivistiska ordpar och sedan göra en analys utifrån resultatet (se kapitel 4.2). Ordpar och tautologiska upprepningar anses vara överflödiga i modern sakprosa, som bland annat har som syfte att vara objektiv (Englund, Ledin & Svensson, 2003). Därför ses dessa drag som typiskt skönlitterära från ett nusvenskt perspektiv. I den stilistiska analysen av texter från en tid innan begreppet sakprosa hade definierats eller diskuterats, är det dock intressant att undersöka hur användningen av dessa stildrag fungerar.

Prosaiska krönikan använder sig knappt av adjektivistiska ordpar och de exempel som finns är konstruktioner med substantiv, till exempel "thera bygdher waro aller fromerst til korn och rykasta til fää" (Pros.).

De två 1500-talskrönikorna använder sig i större utsträckning än Prosaiska krönikan av ordpar. De är vanligast förekommande bland predikativen, vilket bekräftar resultatet om den större variationen bland dessa i kapitel 5.1. De tycks även följa en viss morfologisk balans, vilket blir tydligt i PS, till exempel "var hann allom teck och kierkommenn" jämfört med "börlige och (endoch vthi kinndlig verk) forstånddige" och "en förstondig och vprächtig krigxman". Avledningarna fungerar som ett sorts rim i ordparet. Det finns även en

del antydning till alliteration bland dessa upprädningsord av adjektiv, till exempel "en liufflig, lustig och lättsinnig herre" (PB).

AH är den text som har högst frekvens av adjektiviska ordpar. De återfinns dock oftast bland attributen, till skillnad från PS och PB. Horn använder sig även av samma eller mycket liknande ordpar flera gånger, till exempel "min älända och mycket wederwärtiga wandringestid" och "mit bedröfwade och älända lif". Som nämns i kapitel 5.1 återfinns den största variationen bland predikativen.

6. Slutsats

I det här kapitlet diskuteras slutsatser utifrån resultaten i kapitel 5. Slutsatserna utgår ifrån ett stilistiskt perspektiv, eftersom syftet med uppsatsen i huvudsak är att belysa en stilistisk utveckling.

6.1. Morfologi

Undersökningens resultat tangerar den vedertagna forskningen om svenskans morfologi, i avseendet att det lågtyska inflytandet var stort under senmedeltiden (Wessén, 1965). Inflytandet innebar bland annat att det tidigare vanligare adjektivsuffixet *-ug* tids nog ersattes av det i tyskan vanligare *-ig* (se kapitel 3). Även resterna av det fornsvenska kasussystemet för adjektiv i Prosaiska krönikan visar att mitten av 1400-talet var en tid av språklig förändring på dessa nivåer, då kasussystemet var i stark upplösning och inflytandet från lågtyska var mycket stort. "De lånord, som upptogs, kunde ej alltid inpassas i det gamla böjningssystemet. Detta kan ha påskyndat en allmän förenkling av detta. Jämför å ena sidan engelskan, ett typiskt blandspråk (...) å andra sidan nyisländskan" (Wessén, 1965 band 1 s. 147). Enligt Wessén kan således förändringen, tillika förenklingen, av fornsvenskans ordböjningssystem exemplifieras genom en jämförelse mellan isländskan och engelskan, som har ett synnerligen förenklat ordböjningssystem jämfört med det förra språket.

Intressant är dock att skribenten till Prosaiska krönikan tenderar att vara mer konservativ i vissa fraser än andra, jämför till exempel *alzmektoger gudh* (B1 A8 och A10) och *mektoghe konungh* (B1 A22) med *merkeligasta werldena* (B1 A3). Stilistiskt anses ålderdomliga morfologiska former, eller arkaiska former, ha ett något högre stilvärde (Cassirer, 2003 s. 16, kap. 4). Att skribenten använder de äldre formerna i orden med mer religiösa undertoner och för att beskriva vad han anser vara av adlig karaktär, till exempel *store mektoge philemer* (B1 A32), tyder på stilistiska betoningar. Om detta är inlärt undermedvetet eller om de är medvetna stildrag är svårt att veta. För att exemplifiera skulle det kunna jämföras med den idag förlegade pluralformen av verb, till exempel *de äro* jämfört med *de är*, eller skillnaden i stilnivå mellan *skall* och *ska*. Betydelsemässigt finns det i modern svenska ingen

skillnad men stilistiskt verkar de äldre formerna mer föreskrivande. De har således en högre stil.

Att döma av de mer konservativa formernas art, kan detta även innebära att uttrycken är fasta uttryck eller att det snarare handlar om fasta epitet. När följande utdrag från Prosaiska krönikan, "äpter thy alzmektogher gudh och iomfru maria mik nadher giffwa" (Pros.), betraktas är det troligt att frasen är en anspelning på det religiösa skriftspråket (se Teleman & Wieselgren, 1980 s. 49) och att substantiven *gudh* och *maria* har fasta epitet hos *alzmektogher* och *iomfru*². Det är troligare att arkaiska former används i den här typen av fasta uttryck än i andra fraser. Exempelen visar ändå på textens blandning av nya och äldre former, vilket i sig kan vara ett medvetet stildrag med syfte att framkalla föreskrivande betoningar i somliga meningar.

Likaså kan det tänkas att Peder Swart i viss utsträckning och Per Brahe i synnerhet använder sig av de för tiden nyare ordböjningsformerna och lånord för att framstå som världsvana och moderna. Per Brahe använder till exempel den tyskklingande stavningen *meneschilge stemmer* (B3 A17) och lånord som till exempel *ehn colerisk sanguieus* (B3 A30) som snarare hör till latin än tyska. Detta är stildrag som ger texten en mer lärd prägel och som ger innehållet en viss auktoritet (se Cassirer, 2003 s. 16). Lånord kan även visa på ett bredare ordförråd, vilket även i sig självt kan få effekten av att skribenten framstår som påläst.

I Peder Swarts krönika förekommer den intressanta formen *williogh* (B2 P8). Om det inte endast är en stavningsvariation, är det sannolikt ett suffix som ligger emellan *-og* och *-ig*.

Att inga liknande exempel förekommer i den förhållandevis samtida Per Brahes krönika visar ytterligare på att den förre använde ett mer konservativt språk.

6.2. Syntax

Den morfologiska variationen av adjektiv tycks ha minskat från Prosaiska krönikan till de senare texterna, vilket antagligen beror på att en ny form av suffix introducerades under senmedeltiden. Övergången resulterade i en period med större variation av nya och gamla former. Då de tre yngre texterna skrevs var systemet i princip etablerat. I kapitlet

---

² Även om *iomfru/jungfru* är ett lågtyskt lånord, se Wessén och Pettersson (2005 s. 136)

om resultat (kapitel 5) noterades däremot att användandet av adjektiv blev mer varierande på en syntaktisk nivå, i avseende på fördelningen av attribut och predikativ, under nysvensk tid.

Den syntaktiska utvecklingen har varit föremål för en del forskning, främst med avseende på påverkan från andra språk. Holm betonar latinets påverkan på syntaxen (1967), speciellt i den kyrkliga miljön. Det var främst där som de fornsvenska texterna producerades, under renässansen ökade textproduktionen vid adliga hoven. Då Peder Swart var religiöst skolad, är det förstaeligt att hans text har likheter med Prosaiska krönikan. PS kan ses som något av ett mellansteg mellan Pros. och PB. Värt att ta i beaktning här, är att renässansen kom till Sverige först med reformationen, som främst kom från Tyskland. Det är lätt att tänka sig att det tyska inflytandet över språket ökade i takt med detta. Det var i huvudsak Gustav Vasa som genomförde dessa förändringar och eftersom Peder Swart var samtida med Vasa, är det troligt att han inte hann påverkas av tyskans inflytande över syntaxen i samma grad som Per Brahe.

I kapitlet om resultat konstaterades, att förhållandet mellan antalet attribut och predikativ förändrades från Prosaiska krönikan till de yngre texterna. I Prosaiska krönikan användes adjektiv nästan uteslutande som attribut, medan de i samtliga av de tre yngre texterna användes både som attribut och predikativ (se Tabell 1). Detta kan förklaras med att utbudet av texter ökade kraftigt på 1500-talet (se Pettersson, 2005 kap. 3.2), vilket innebar ett större material att utgå från när nya texter skulle produceras. När den Prosaiska krönikan skrevs, fanns det få liknande texttyper att hämta inspiration från. Resultatet blev en historieskildring som troligtvis var inspirerad av bland annat lagtexterna, som använder ett synnerligen adjektivfattigt och repetetivt språk. Det är även möjligt att texttypen i högre grad liknade talspråket i PS och PB än i Pros, vilket kan bidra till att denna skillnad mellan attribut och predikativ förändrades.

6.3. Sammanfattning

Även om Prosaiska krönikan kan tyckas vara stilistiskt torr, jfr. Klnm (band 9 s. 496), finns det i texten tendenser till stildrag som kan jämföras med idag vanliga strategier, till exempel hur de arkaiska ordböjningsformerna används i förhållande till de nyare och för samtiden modernare. Det kan även tänkas att Peder Swart och Per Brahe i olika utsträckning gjorde medvetna val att använda nyare former och

lånord för att verka bildade eller världsvana. Denna variation mellan nya och gamla former är ett stildrag som kan jämföras med hur stilnivån i exempelvis *hava* och *ha* upplevs idag. Det är däremot svårt att från ett nutida perspektiv bedöma i vilken utsträckning språkbruket var under förändring och vilka val som upplevdes som uppenbara för samtiden. Idag finns flera äldre former kvar jämte de nya, till exempel *avog* och *avig*. Betydelseskilnaden är mycket liten eller obefintlig, men att det finns en skillnad i stilnivå är tämligen tydligt. Om en nutida text skulle använda sig av både gamla och nya former skulle den antagligen framstå som förvirrande. I det sammanhanget är det dock viktigt att komma ihåg att normerna har förändrats och att medvetenheten och vanan vid stildrag har utvecklats. Det är mycket möjligt att en större variation i ordböjningen var vanligt förekommande under nysvensk tid och att detta upplevdes som normalt.

Att syntaxen utvecklades från Prosaiska krönikan till de senare texterna beror säkerligen delvis på det ökade utbudet av texter på svenska och att texttypen hann etablera sig under 14- och 1500-talen. Prosaiska krönikans repetitiva syntax kan vara inspirerad och till viss del baserad på de andra svenska texttyperna som fanns att tillgå under senmedeltiden. Dessa var främst lagtexter av olika slag, latinöversättningar och i viss mån rimkrönikor. Samtliga av dessa texttyper har en av olika anledningar en aningen annorlunda syntax mot vanlig berättande stil, som är mer vanlig hos yngre texter. Att adjektiv som predikativ blev vanligare i förhållande till attributen kan även förklaras med att texttypen möjligen i högre grad efterliknade talspråket i 1500-talskrönikorna.

Texttypen utvecklades även till att innehålla fler adjektivistiska ordpar av typen *adelig och ridderlig öffning* (PB). Det är möjligt att detta tyder på att medvetna stildrag för att betona vissa uttryck blev vanligare när texttypen etablerade sig. Detta innebär även att den uppenbara subjektiviteten ökade. Det blir tydligt i jämförelsen mellan "han war icke allenast förståndig och snell fram för alla andra, wtan och ther hoss manlig och duglig; wthi dommar war han skarpsinnigh och rätuiss" (PB) med *förrädelige Biscop Hans* (PS, B2 A10). Textens form måste dock även bedömas i förhållande till dess innehåll. I detta avseende kan Prosaiska krönikan tyckas vara mer subjektiv och vriden än någon av de andra texterna. Det kan tänkas att Prosaiska krönikans propaganda främst ligger i innehållet och att utvecklingen gick mot att istället framhäva de propagerande dragen i textens form, vilket blir tydligare i 1500-talskrönikorna.

7. Avslutande diskussion och kommentar

Att undersöka och analysera texter medför vissa svårigheter. Bland annat blir materialet snabbt omfattande, vilket gjorde det nödvändigt att göra avgränsningar i texttypen. I min undersökning strävade jag efter att hålla texttypen någorlunda konstant, vilket innebar problem med definitionen av genre. Enligt Ledins definition av genre (1996), innefattar begreppet även en utveckling, vilket gjorde en diakronisk undersökning möjlig att genomföra.

En fråga som oundvikligen dök upp i utövandet av detta ändamål var hur texttyper uppstår. I beaktande av Prosaiska krönikan uppstår de måhända till följd av ett syfte, i det här fallet att skildra historien på ett sätt som propagerar för den sittande kungamakten. Detta skulle komma att bli en norm för krönikorna, i enighet med undersökningen. Det finns således drag av retorik i texttypen, vilket gjorde att stilen och stildragen blev viktiga för min undersökning. Detta innebar att förhållandet mellan textens innehåll och form, samt hur detta påverkade effekten, blev en fråga för analysen.

Ytterligare en svårighet med språkhistoriska undersökningar är dock att det är svårt, om inte omöjligt, att någonsin kunna sätta sig in i den givna språksituationen. Det är därför nödvändigt att utgå ifrån systematiserade ramar för att en stilistisk analys ska bli någorlunda trovärdig. I syftet att påverka läsaren med stilistiska metoder är användandet av adjektiv intressant att studera, då de säger en hel del om språkets förändring och även mycket om vad skribenten vill förmedla och ännu mer på vilket sätt denne vill förmedla sitt budskap. Den språkliga utvecklingen kan då ses i förhållande till de människor som brukade det och i vilket syfte de har yttrat sig.

När stilen i en texttyp undersöks i ett diakroniskt perspektiv blir det även intressant att ställa frågan om vad texttypen har utvecklats från. Det ligger nära till hands att tänka sig att de har sprungit från andra texttyper. Detta kan skönjas hos Prosaiska krönikan, där formen inte riktigt verkar passa till funktionen. Allt eftersom texttypen utvecklas och etableras blir stildragen tydligare, eller åtminstone mer lättigenkänneliga för den moderna läsaren.

Krönikorna brukas måhända inte längre i den formen som jag har undersökt, men historieskildringen är givetvis en levande genre. I detta avseende är däremot distinktionen mellan berättande i form av

facklitteratur, som under vissa förutsättningar kallas för sakprosa och berättande i form av skönlitteratur tydligare idag än den var under fornsvensk och nysvensk tid. Historieskildringen placeras idag in under facklitteraturen. Om den anses vara av skönlitterär art, blir dess källkritik lidande och den kan då knappast kallas för historisk. Det är mycket svårt att veta hur dåtidens människor såg på skillnaden mellan historisk korrekthet och historieskildring. Krönikornas källkritik anses ofta vara tämligen lite trovärdig idag, antagligen mycket på grund av de subjektiva stildragen. På samma sätt som man kan jämföra vårt synsätt på texttypen med dåtidens normer, kan man tänka sig en jämförelse mellan dagens normer och hur man kommer att se på dem i framtiden. Vilka stildrag kommer man att kunna urskönja i vår facklitteratur när texttypen har utvecklat sig ytterligare?

Litteraturförteckning

- Bendz, Gerhard 1967. *Ordpar*. Stockholm.
- Cassirer, Peter 2003. *Stil, stilistik och stilanalys*. Stockholm.
- Englund, Boel, Per Ledin & Jan Svensson 2003. Sakprosa – vad är det?
I: Englund, Boel & Per Ledin (red.) 2003. *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur
- Englund, Boel & Jan Svensson 2003. Sakprosa och samhälle I: Englund, Boel & Per Ledin (red.) 2003. *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur
- Holm, Gösta 1967. *Epoker och prosastilar. Några linjer och punkter i den svenska prosans stilhistoria*. Lund: Studentlitteratur
- Klmm = *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. Band 9 & 13*. 1956. Malmö: Allhems förlag
- Ledin, Per 1996. *Genrebegreppet – en forskningsöversikt*. Rapport nr 2 från projektet svensk sakprosa. Lund.
- Lehti-Eklund, Hanna 1990. *Från adverb till markör i text. Studier i semantisk-syntaktisk utveckling i äldre svenska*. Helsingfors.
- Meijer, Bernhard 1886. *svenskt litteratur-lexikon*. Stockholm.
- NE = *Nationalencyklopedin. Band 3 & 9*. 1992. Höganäs.
- Pettersson, Gertrud 2005. *Svenska språkets historia under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur
- SAG = *Svenska Akademiens Grammatik*. 1999. Utgiven av Svenska akademien. Stockholm.
- Söderwall, Knut F. 1884-1918. *Ordbok Öfver svenska medeltids-språket. VOL I-III*. Lund
- Söderwall, Knut F. 1953-1973. *Ordbok Öfver svenska medeltids-språket. Supplement. VOL IV-V*. Lund
- Teleman, Ulf & Anne Marie Wieselgren 1980. *ABC i stilistik*. Lund
- Wessén, Elias 1965. *svensk språkhistoria 1-2*. Lund
- Brahe, Per 1585. *Per Brahes krönika* Hämtat från <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder>> Hämtat 11 november 2008, 1 december 2008
- Hellquist, Elof 1922. *Svensk etymologisk ordbok*. Hämtat från <<http://runeberg.org/svetym/>> Publicerat 2 april 2007. Hämtat 1 december 2008
- Horn, Agneta ca 1657. *Beskrivning över min vandringstid* Hämtat från <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder>> Hämtat 11 november 2008, 1 december 2008

Prosaiska krönikan hämtad från <[http://www.nordlund.lu.se/
Fornsvenska/Fsv%20Folder/](http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder/)> Hämtat 11 november 2008, 1 december 2008

Swart, Peder ca 1560. *Peder Swarts krönika*. Hämtat från <<http://www.nordlund.lu.se/Fornsvenska/Fsv%20Folder/>> Hämtat 11 november 2008, 1 december 2008

BILAGA 1 (B1). *Adjektiv i Prosaiska krönikan (1070 ord)*

	Attribut till subst. (A)	Predikativ (P)
1	gambla (crönekär)	(waro) aller fromerst
2	wisasta (mestara)	(och) rykasta
3	merkeligasta (werldena)	(han wäxte) mykit gamal
4	Försymeligh (glömska)	(the waro swa) manlige
5	gambla (mestara)	
6	gambla (foreldrena krönekar)	
7	synnerliga (folke gärninga)	
8	almazkogher (gudh)	
9	sundherliga (syndher)	
10	almazkogher (gudh)	
11	wijs (mestara)	
12	(waro the) helgasta (landh)	
13	stora (hesta)	
14	stoort (folk)	
15	torfftoghe (andra landzkap)	
16	dyra (clenodh)	
17	laglika (barn)	
18	dyr wijs (mestara)	
19	tyzska (dunnow)	
20	store (konunghen)	
21	welloghä	
22	(och) mektoghe (konungh)	
23	mang flere (landh)	
24	mykin annan osägligh (mandom)	
25	mangon otalikom (bokum)	
26	wise (astronomus)	
27	hedniske (mestara)	
28	(sith) eyghit (ryke)	
29	store mektoge (philemer)	

BILAGA 2 (B2). *Adjektiv i Peder Swarts krönika (1070 ord)*

	Attribut till subst. (A)	Predikativ (P)
1	gamle (frwger)	(war han allom) teck
2	(...quinnor) både ädla	(och) kierkommenn
3	(och) oädla	(the wåre) tillbörlige
4	rödt (korss)	(och...) forståndige
5	(thenne) vnge (Herre G.)	(han war för) vng
6	gamble (Her Steen Stwre)	swickelige (affträngt ... hade)
7	vnge (Her Steen Stwre)	(till Regemente) tienligit (war)
8	synnerliget (vmgänge)	(war han...) williogh
9	(then) höglärde (man)	(vtan och ganska) lycksalig
10	förrädelige (Biscop Hans)	(wore them) gode (nogh)
11	vnge (Her Steens rådh)	(at the motte) frij
12	(en) förstondig	(och) vmbewarade (komma till)
13	(och) vprächtig (krigxman)	
14	(ganska) stoort (Förfaranheett)	
15	(både) gamble	
16	(och) nye	
17	godt (förstond)	
18	(alle) trohertade (Swenske)	
19	stoort (haatt)	
20	förrädeligh (Erchebiscop G.)	
21	vnge (Her Steen)	
22	vnge (Her Steens crönica)	
23	(en) gammall (Biscop)	
24	(sin hiertas) falska (åstundan)	
25	swåre (eeder)	
26	(thenne) gode (men)	
27	(något) synnerligit	

BILAGA 3 (B3). *Adjektiv i Per Brahes krönika (1040 ord)*

PB	Attribut till subst. (A)	Predikativ (P)
1	(war inted) synnerligit (förhänder)	(war nu alt) wälbestält
2	lustig (complexion)	(bleff konungen...) alt stilla
3	(en) liufflig	(som) förberördt (ähr)
4	lustig	(han måtte iw wara) thått
5	(och) lättinnig (herre)	(och) mödig
6	(ett) erligitt	(kunde) wetterligit (wara)
7	(och) kongeligitt (hoff)	(konungen gjorde sig...) lustig
8	(wtaff) wtländske	(och) glad
9	(och) inlendske (herremän)	(han war) obekymbratt
10	frij (fichteschola)	(och) oförtörnatt
11	wnge (adelen)	(...theres stånd war thill...) werdzigitt
12	ridderliga (öffning)	(eller) andeligitt
13	(sådan) adelig	(han war icke allenast) förståndig
14	(och) ridderlig (öffning)	(och) snell
15	ehrlig (förähring)	(wtan ther hoss) manlig
16	stor (lust)	(och) duglig
17	meneschilge (stemmer)	(war han) skarpinnigh
18	goda	(och) rätuis
19	(och) lustige (jinstrumenther)	(war han och) waksam
20	god (juditium)	(war och någet) hårigh
21	konstigt (håndewärck)	bessynerlig (om armar och been)
22	ringa (förstånd)	
23	naturlig (physiognomus)	
24	(öffuernatuligit) gott (minne)	
25	stor (skickeligheett)	
26	högtt	
27	(och) mykit (förståndt)	
28	furstliga (dygder)	
29	konunglige (spire och crona)	
30	(ehn) colerisk (sanguieus)	
31	(en) passelig (mandz längdt)	
32	(ett) thörtt (huffuud)	
33	huittgultt (hår)	
34	wackert	
35	stoortt	
36	långt (skäg)	
37	skarpe (ögon)	
38	liten	
39	rack (näsa)	
40	(en) wälskikatt (mun)	
41	röda (lipper)	
42	(en) rödbrun (krop)	
43	(och) heell (wtöffuer all sin krops)	

Bilaga 3 (fortsättning)

44	wackra (händer)	
45	passelige	
46	(themelig) armastarck	
47	fullig (korp)	
48	(och) small (been)	
49	thunne	
50	wackre	
51	skickelige (fötter)	
52	(någon) konstig (målare)	
53	mannelige	
54	(och) starckelige	
55	konunglige (clädebonatt)	
56	hemelige (fördolde skattar)	
57	(allahända fiske så) rijckeliga	
58	(och) öffuerflödiga	

BILAGA 4 (B4). *Adjektiv i Agneta Horns "Beskrivning över min vandringstid" (1070 ord)*

AH	Attribut till subst.	Predikativ
1	(min) älända	(mit...lif) kristeligh
2	(och mycket) wederwärtiga (wandringestidh)	(som i alting är then) bästa
3	(myket) stora (olyker)	(har varit myke) kort
4	(hiärtans) hårda (sårger)	(och) wankelbar
5	(et) gåt (tålamodh)	(hon har varit migh vturwise) tung
6	(däna) onda	(och) bedröfweligh
7	(och för migh mycket) mödosamma	(pästen war så mycket) stark
8	(och) bedröfweliga (wärden)	(at inte är) wankelbarare
9	största (sårgh)	(och) ostadigare (än hon)
10	(thena min) swåra (wärdh)	(then så) stor (war)
11	(mit) bedröfwade	(ingen af mit ståndh...wara föga) olykeligare blef)
12	(och) älända (lif)	(han gik mycket) starkt (i lägret)
13	(et) gåt (tålamodh)	
14	faderliga (willia)	
15	(min) swår	
16	(och mycket) wederwärtiga (lefwerneSwandring)	
17	heliga (namn)	
18	arma	
19	(och) elända (barn)	
20	timeligh (wålfärdh)	
21	ewigh (salighet)	
22	stora (hiärta sorg)	
23	(then) ewiga (glädien)	
24	Vårdzliga (glädie)	
25	(myke) swåra	
26	(och) bedröfweligha (wärdh)	
27	(en) godh	
28	(och) nådig (ända)	
29	(min) spåda (barndom)	
30	(thet) finska (folket)	
31	(min) salig (morbror)	
32	(min) lila (bror)	
33	(den) stora (lykan)	
34	swåra (lyka)	
35	(aldra) närmast	
36	(och) störst	
37	(min) vnderlika (lyka)	
38	(min) swåra (lyka)	
39	(någet) lykligare (barn)	
40	arma (barn)	

Bilaga 4 (fortsättning)

41	goda (dagar)	

42	stor (olyk)	
43	faderliga (wilia)	
44	kiäre (frumor)	
45	(den) leda (pästen)	
46	dygdiga	
47	(och) kiäre (frumor)	
48	(hiärtans) bitra (tårar)	